

CBAC TGAU

Hanes

Cymeradwywyd gan Cymwysterau Cymru

Canllaw Cyflwyno

Addysgu o 2026

Dyfarnu o 2028

Fersiwn 2 - Chwefror 2025

Cynnwys

Nodau'r Canllaw Cyflwyno	3
Strwythur y cymhwyster	3
Uned 1	3
Uned 2	3
Uned 3	4
Uned 4	4
Crynodeb o'r asesu	5
Amcanion Asesu	7
Uned 1	7
Uned 2	7
Uned 3	7
Uned 4	7
Manyleb a Phecyn Asesu	8
Deall yr ymhelaethiad yn y fanyleb	8
Bonion y fanyleb	8
Geiriau gorchymyn.....	9
Eitemau, Ffynonellau a Dehongliadau	11
Cynlluniau Marcio	12
Dyddiadau Pwysig	14

CRYNODEB O'R ADDASIADAU

Fersiwn	Disgrifiad	Rhif y dudalen
2	Dyddiadau pwysig wedi'u diweddarau.	14

Nodau'r Canllaw Cyflwyno

Nod y Canllaw Cyflwyno yw rhoi trosolwg o'r cymhwyster a cheisio helpu athrawon i ddeall sut rydym yn asesu'r cymhwyster TGAU. Bydd yn cynnig cyflwyniad i'r fanyleb, trosolwg o'r asesu, a bydd yn cefnogi athrawon i ddeall yn well sut i baratoi eu dysgwyr ar gyfer asesu'r gwahanol unedau. Ceir rhagor o wybodaeth am bob uned yng nghanllawiau unigol yr unedau.

Strwythur y cymhwyster

Mae CBAC TGAU Hanes yn cynnwys pedair uned:

	Teitl yr uned	Math o Asesiad	Pwysoli
Uned 1	Astudiaeth fanwl o hanes Cymru	Arholiad ysgrifenedig	30%
Uned 2	Astudiaeth fanwl o hanes Ewrop a/neu'r Byd	Asesiad Di-arholiad	20%
Uned 3	Astudiaeth o gyfnod yn hanes y byd	Arholiad ysgrifenedig	30%
Uned 4	Cymdeithas sy'n newid	Asesiad Di-arholiad	20%

Mae pob uned yn orfodol. Rhaid i'r cyfuniad o opsiynau a ddewiswyd ar gyfer Unedau 1, 2 a 3 gynnwys un uned oesoedd canol, un uned fodern gynnar ac un uned fodern.

Yn Uned 4, gall canolfannau ddewis ailadrodd cyfnod amser a astudiwyd yn flaenorol yn Unedau 1, 2 neu 3. **Fodd bynnag, ni ddylai'r testunau a ddewisir ar gyfer eu hastudio yn Uned 4 ailadrodd na gorgyffwrdd â chynnwys unrhyw un o'r unedau eraill a ddewisir.**

Cwblhau Uned 4 yn ystod blwyddyn olaf y cwrs fyddai fwyaf priodol gan fod y dysgwyr yn ailedrych ar gyfnod amser a astudiwyd yn flaenorol yn un o'r unedau cynharach. Byddai hyn yn caniatáu i ddysgwyr roi eu dealltwriaeth o gysyniadau hanesyddol a'r sgiliau dadansoddi a gwerthuso y maen nhw wedi'u datblygu drwy gydol Unedau 1 a 3 ar waith. Byddai hefyd yn caniatáu i ddysgwyr adeiladu ar y dulliau a'r arferion a ddatblygwyd wrth gynnal ymholiad hanesyddol yn Uned 2.

Uned 1

Pwrpas yr uned hon yw rhoi cipolwg ar ddatblygiad Cymru ar adeg benodol mewn hanes.

Uned 2

Pwrpas yr uned hon yw darparu dealltwriaeth fanwl o fater yn hanes Ewrop a/neu'r byd drwy astudio ffynonellau a dehongliadau hanesyddol.

Uned 3

Pwrpas yr uned hon yw cynnig trosolwg o gyfnod hanesyddol estynedig gan alluogi dysgwyr i archwilio cysyniadau allweddol.

Uned 4

Pwrpas yr uned hon yw rhoi cipolwg ar brofiadau gwahanol pobl drwy astudio digwyddiadau â thema benodol dros gyfnod amser estynedig. Mae profiadau'r bobl sy'n cael eu hastudio wedi'u cyfyngu i ynysoedd Prydain Fawr ac Iwerddon.

Bydd yr uned yn seiliedig ar y cysyniadau canlynol:

- parhad a newid
- nodweddion sy'n debyg ac yn wahanol
- arwyddocâd ac effaith
- achos a chanlyniad.

Crynodeb o'r asesu

Uned 1: Astudiaeth fanwl o hanes Cymru**Arholiad ysgrifenedig: 1 awr****30% o'r cymhwyster****60 marc**

Bydd dysgwyr yn astudio un o'r chwe thestun hanesyddol canlynol er mwyn cynnal astudiaeth fanwl a fydd yn rhoi cipolwg iddynt ar ddatblygiad Cymru ar adeg benodol mewn hanes.

Yr Oesoedd Canol**1.1** Rhys ap Gruffudd, Tywysog y Deheubarth tua 1132–1197**1.2** Owain Glyndŵr tua 1354–1416**Modern Cynnar****1.3** Cymru a'r Tuduriaid cynnar tua 1485 - tua 1547**1.4** Cymru yng nghyfnod y Rhyfel Cartref, 1603–tua 1660**Modern****1.5** Gwrthryfeloedd a Phrotest yng Nghymru, tua 1831 - tua 1891**1.6** Cymru ar ddechrau'r ugeinfed ganrif i ganol yr ugeinfed ganrif, tua 1914–tua 1959

Bydd cwestiynau gorfodol yn asesu pob opsiwn. Bydd y rhain yn canolbwyntio ar wybodaeth hanesyddol am y testun, cysyniadau hanesyddol yr ail drefn a dadansoddi a gwerthuso ffynonellau a dehongliadau hanesyddol.

Uned 2: Astudiaeth fanwl o hanes Ewrop a/neu'r Byd**Asesiad di-arholiad ar sgrin: 3 awr****20% o'r cymhwyster****80 marc**

Bydd dysgwyr yn astudio un o'r chwe thestun hanesyddol canlynol i gynnal astudiaeth fanwl a fydd yn rhoi dealltwriaeth iddynt o fater yn hanes Ewrop a/neu'r byd.

Yr Oesoedd Canol**2.1** Genghis Khan tua 1162–tua 1227: astudiaeth achos ar imperialaeth yr oesoedd canol**2.2** Y Pla Du tua 1330–tua 1360: astudiaeth achos ar gymdeithas yr oesoedd canol**Modern Cynnar****2.3** Concwest Sbaen ar yr Asteciaid tua 1492 – tua 1525: astudiaeth achos ar wladychiaeth fodern gynnar**2.4** Süleyman I tua 1520–tua 1566: astudiaeth achos ar imperialaeth fodern gynnar**Modern****2.5** Y Drydedd Reich tua 1933 – tua 1945: astudiaeth achos ar genedlaetholdeb modern**2.6** Afghanistan tua 1979 – tua 2001: astudiaeth achos ar gydberthynas fodern y gwledydd

Ar gyfer yr asesiad di-arholiad, bydd dysgwyr yn cynnal ymholiad hanesyddol, gan gynnig ymateb â ffocws ar fater penodol.

Bydd dysgwyr yn cwblhau asesiad Uned 2 yn ddigidol drwy lwyfan e-asesu CBAC.

Uned 3: Astudiaeth o gyfnod yn hanes y byd**Arholiad ysgrifenedig: 1 awr****30% o'r cymhwyster****60 marc**

Bydd dysgwyr yn astudio un o'r chwe thestun hanesyddol canlynol i gynnal astudiaeth eang o gyfnod hanesyddol estynedig.

Yr Oesoedd Canol**3.1** Y Llychlynwyr, tua 750 – tua 1066**3.2** Y Croesgadau, tua 1095 – tua 1291**Modern Cynnar****3.3** Ymerodraeth Songhai, tua 1464 – tua 1591**3.4** Yr Ymerodraeth Mughal, tua 1526 – tua 1707**Modern****3.5** Rwsia a'r Undeb Sofietaidd tua 1861 – tua 1953**3.6** Newidiadau yng nghymdeithas yr Unol Daleithiau tua 1880 – tua 1980

Bydd cwestiynau gorfodol yn asesu pob opsiwn. Bydd y rhain yn canolbwyntio ar wybodaeth hanesyddol am y testun, cysyniadau hanesyddol yr ail drefn a dadansoddi a gwerthuso ffynonellau a dehongliadau hanesyddol.

Uned 4: Cymdeithas sy'n newid**Asesiad di-arholiad: 4 awr 15 munud****20% o'r cymhwyster****80 marc**

Bydd dysgwyr yn astudio digwyddiadau â thema benodol o fewn cyfnod parhaus o tua 75–tua 100 mlynedd o hanes. Rhaid i'r digwyddiadau a astudiwyd fod yn ddigwyddiadau o ynysoedd Prydain Fawr a/neu Iwerddon.

Ar gyfer yr aseiniad, bydd dysgwyr yn cynnal ymholiad hanesyddol, gan ddangos dealltwriaeth o newid dros y cyfnod.

Ni ddylai'r testunau a ddewisir ar gyfer asesiad di-arholiad ailadrodd na gorgyffwrdd â chynnwys unrhyw un o'r unedau a ddewisir ar gyfer yr arholiad.

Amcanion Asesu

Uned 1

Mae'r amcanion asesu ar gyfer yr uned hon wedi'u dosrannu fel a ganlyn:

AA1	AA2	AA3	AA4	Cyfanswm
10%	10%	10%	-	30%

Uned 2

Mae'r amcanion asesu ar gyfer yr uned hon wedi'u dosrannu fel a ganlyn:

AA1	AA2	AA3	AA4	Cyfanswm
-	5%	5%	10%	20%

Uned 3

Mae'r amcanion asesu ar gyfer yr uned hon wedi'u dosrannu fel a ganlyn:

AA1	AA2	AA3	AA4	Cyfanswm
10%	10%	10%	-	30%

Uned 4

Mae'r amcanion asesu ar gyfer yr uned hon wedi'u dosrannu fel a ganlyn:

AA1	AA2	AA3	AA4	Cyfanswm
-	5%	5%	10%	20%

Manyleb a Phecyn Asesu

Pan fyddwn yn datblygu cymwysterau newydd, rydym yn cynhyrchu'r dogfennau canlynol:

- Manyleb – mae'r ddogfen hon yn ymdrin â'r holl wybodaeth a sgiliau y disgwylir i ddysgwyr eu gwybod erbyn diwedd eu cwrs
- Pecyn Asesu – mae hwn yn cynnwys y Deunyddiau Asesu Enghreifftiol (SAMS) h.y.: papurau arholiad enghreifftiol a thasgau asesiadau di-arholiad enghreifftiol, rheolaethau perthnasol ar gyfer yr asesiad di-arholiad, a chynlluniau marcio.

Mae'r canllaw yn adeiladu ar wybodaeth sydd yn y fanyleb a'r pecyn asesu i helpu i wella eich dealltwriaeth o'r dogfennau hynny.

Deall yr ymhelaethiad yn y fanyleb

Dylai dysgwyr fod yn ymwybodol o'r canlynol:

- bonion y fanyleb
- beth yw ystyr bonion y fanyleb.

Bonion y fanyleb

Pan fyddwch chi'n edrych drwy'r fanyleb, byddwch yn sylwi bod y geiriad yn y golofn ymhelaethiad yn amrywio cyn y rhestr o gynnwys y mae angen i ddysgwyr ei wybod; yr enw ar hwn yw bonyn:

Ymhelaethu
Dylai dysgwyr wneud y canlynol: • deall problemau cynyddol rhwng Rhys a'r Brenin Richard I o Loegr • bod yn ymwybodol o arwyddocâd concwest a rheolaeth y Normaniaid, hyd a lled llwyddiant y Normaniaid wrth orchfygu Cymru a chreu'r Mers.

Bonyn y Fanyleb

Defnyddir pob bonyn am reswm ychydig yn wahanol:

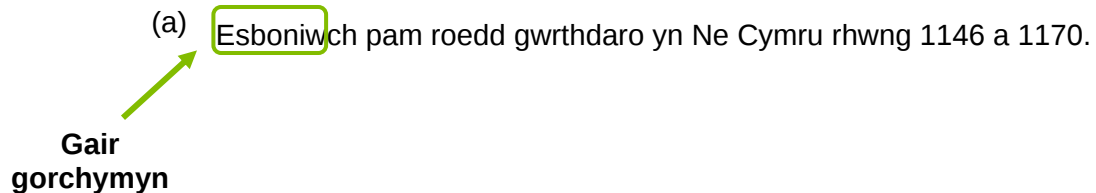
Bonyn y Fanyleb	Pan gaiff ei ddefnyddio
Dylai dysgwyr fod yn ymwybodol o	Pan na fydd angen i ddysgwyr ddeall pob agwedd ar y cynnwys penodol yn fanwl. Dylai athrawon gyfeirio at y dogfennau canllawiau addysgu i gael arweiniad pellach ynghylch y dyfnder a'r ehangder sy'n ofynnol wrth addysgu'r cynnwys hwn.
Dylai dysgwyr ddeall	Pan fo gofyn i ddysgwyr ddangos a chymhwyso gwybodaeth at gyd-destunau cyfarwydd neu anghyfarwydd a gallu syntheseiddio a gwerthuso gwybodaeth at bwrpas penodol.
Dylai dysgwyr allu	Pan fo angen i ddysgwyr gymhwyso'u gwybodaeth a'u dealltwriaeth ar gyfer deunydd ffynhonnell neu ddangos sgiliau a thechnegau ymarferol yn cael eu cymhwyso.

Geiriau gorchymyn

Dylai dysgwyr fod yn ymwybodol o'r canlynol:

- beth yw geiriau gorchymyn
- beth yw ystyr pob gair gorchymyn
- beth mae pob gair gorchymyn yn ei asesu.

Geiriau gorchymyn yw'r geiriau a'r ymadroddion a ddefnyddir mewn asesiadau sy'n dweud wrth ddysgwyr beth yw disgwyliadau'r cwestiwn neu'r dasg.

Nid yw'r tablau canlynol yn gynhwysfawr, ond byddant yn rhoi syniad da i chi o'r geiriau gorchymyn a ddefnyddiwn fel arfer:

Geiriau gorchymyn ar gyfer galw i gof uniongyrchol	
Gair Gorchymyn	Gofynion yr ymateb
Diffiniwch	Rhoi ystyr penodol term.
Disgrifiwch	Nodi nodweddion arbennig a rhoi manylion disgrifiadol, ffeithiol. Dyma un o'r geiriau gorchymyn a ddefnyddir amlaf. Os bydd angen esboniad, yna defnyddiwch ddau orchymyn: 'disgrifiwch ac esboniwch'.
Llusgo a Gollwng	Symud i ran arall o sgrin gan ddefnyddio llygoden neu ddyfais debyg.
Rhoi / Rhowch	Cael ateb drwy gofio pethau.
Rhowch gylch o amgylch/Nodwch/Dewiswch	Amlygu rywbeth a'i enwi o nifer o bosibiliadau.
Labelwch	Dynodi gan ddefnyddio enw.
Rhestrwch	Rhoi'r ffactorau (heb esbonio nac ymhelaethu).
Enwch	Nodi neu wneud rhestr.
Amlinellwch	Rhoi prif nodweddion.
Trefnwch	Trefnu'n systematig.
Nodwch	Mynegi'n glir.

Geiriau gorchymyn ar gyfer cymhwyso/dangos sgiliau	
Gair Gorchymyn	Gofynion yr ymateb
Eglurwch (<i>clarify</i>)	Gwneud (syniad neu sefyllfa) yn glir drwy ei ddisgrifio'n fwy manwl.
Cwblhewch	Ychwanegu eitemau/gwybodaeth angenrheidiol.

Cyfansoddwch	Ysgrifennu neu greu.
Dangoswch	Rhoi enghreifftiau, a disgrifio gan gyfeirio at enghreifftiau.
Trafodwch	Cyflwyno pwyntiau allweddol.
Esboniwch	Rhoi rhesymau neu achosion. Dangos dealltwriaeth o sut a pham mae rhywbeth wedi digwydd.
Archwiliwch	Ymchwilio heb unrhyw ragdybiaethau ynglŷn â'r canlyniad.
Ymchwiliwch	Gwneud gwaith ymchwil neu gynnal astudiaeth i bwnc neu broblem.
Dewiswch	Gwneud dewis priodol o ystod o opsiynau.
Awgrymwch	Cyflwyno syniad, rheswm neu gam gweithredu posibl.
Crynowch	Rhoi fersiwn wedi'i fyrhau o rywbeth, gan ddatgan ei brif bwyntiau heb fanylion.
Defnyddiwch	Cymhwyso'r wybodaeth a ddarparwyd at ddamcaniaeth neu gysyniad penodol. Defnyddio, cymryd neu ddal rhywbeth at ddiben.

Geiriau gorchymyn ar gyfer cyfosod a gwerthuso

Gair Gorchymyn	Gofynion yr ymateb
Dadansoddwch	Gwahanu gwybodaeth yn gydrannau a nodi eu nodweddion.
Cyflwynwch ddadl	Cyflwyno achos rhesymegol.
Aseswch	Cwestiwn gwerthuso yw hwn, sy'n golygu bod sawl esboniad/dadl/canlyniad posibl. Ffurio farn ar sail gwybodaeth. Ffurio barn am ansawdd neu werth rhywbeth.
Cymharwch	Nodi tebygrwyddau .
Ystyriwch	Darllen y wybodaeth a roddwyd ac ymateb iddi.
Cyferbynnwch	Nodi gwahaniaethau yn unig .
Trafodwch	Archwilio mater yn fanwl mewn modd strwythuredig, gan ystyried gwahanol syniadau.
Gwerthuswch	Barnu o dystiolaeth sydd ar gael.
Archwiliwch	Ymchwilio'n ofalus.
Rhowch farn	Ffurio barn / gwneud penderfyniad yn feirniadol
Cyfiawnhewch	Defnyddio tystiolaeth i ategu achos.
Adfyfyriwch	Ystyried syniadau, profiadau, sefyllfa neu fater.
Adolygwch	Ystyried rhywbeth gyda'r bwriad o wneud newidiadau os oes angen.
Awgrymwch	Rhowch reswm neu ddull gweithredu posibl.
Cefnogwch	Cefnogi neu eirioli.
Cyfosodwch	Cyfuno gwybodaeth, gwrthrychau neu syniadau.

Eitemau, Ffynonellau a Dehongliadau

Term	Diffiniad
Eitemau	Yna eitemau fydd y term a ddefnyddir mewn asesiadau i labelu darnau penodol o gynnwys, gan gwmpasu ffynonellau cyfoes a dehongliadau hanesyddol.
Ffynonellau	Mae deunydd ffynhonnell yn gyfoes i'r cyfnod.
Dehongliadau	Caiff deunydd dehongli ei greu ar ôl y cyfnod.

Cynlluniau Marcio

Mae cynlluniau marcio a/neu feini prawf asesu yn profi'r amcanion dysgu a fwriedir ar gyfer uned. Maent yn disgrifio'r wybodaeth a'r sgiliau (a'r agwedd o bosibl) y disgwylir i ymgeisydd eu dangos yn eu hymatebion, ac yna'n cael eu defnyddio wrth farcio'r gwaith.

Cynllun marcio yn seiliedig ar Amcanion:

Ar gyfer cwestiynau atebion byr iawn sy'n gofyn am un ymateb cywir.

Cwestiwn	Ateb	AA1	AA2	AA3	Cyfanswm Marciau
1	(a)	Pa gastell gafodd ei gipio gan y Deheubarth yn 1145?			
		Rhowch un marc am:	1		1
		Caerfyrddin.			

Cynlluniau marcio seiliedig ar lefelau:

Ar gyfer cwestiynau sy'n gofyn am ymatebion estynedig

Cwestiwn 2		
Esboniwch pam roedd gwrthdaro yn Ne Cymru rhwng 1146 ac 1170.		[10]
Cynnwys Dangosol		
Gall ymgeiswyr ymateb i'r cwestiwn trwy gynnig yr awgrymiadau canlynol. Nid yw'r rhestr yn gynhwysfawr a gallai ymatebion eraill fod yn dderbyniol. - Roedd y Normaniaid wedi cymryd y Deheubarth oddi ar Rhys ap Tewdwr ym 1093 ac roedd ei deulu wedi bod yn ymladd dros ei dychwelyd ers 1116 - Ar farwolaeth Gruffudd ap Rhys, roedd ei blant – gan gynnwys Rhys ap Gruffudd – wedi parhau i frwydro dros ddychwelyd y diriogaeth hon - Nid oedd gan yr arglwyddi Normanaidd gefnogaeth brenin cryf yn Lloegr gan fod ymladd dros orsedd Lloegr hyd at 1154 - Roedd cystadleuaeth barhaus â Gwynedd am diriogaeth gan fod Owain Gwynedd hefyd yn manteisio ar wendidau'r Normaniaid i ehangu ei diriogaeth - Arweiniodd esgyniad Harri VII i'r orsedd yn Lloegr yn 1154 at ymosodiadau o'r newydd ar diriogaethau'r rheolwyr Cymreig, gan gynnwys yr ymosodiad ar Ddeheubarth yn 1163. - Ym 1163 ffurfiodd Rhys ap Gruffudd gynghrair yn erbyn y Saeson gydag Owain Gwynedd fel rhan o wrthryfel y Cymry yn erbyn ymosodiadau gan y Saeson a arweiniodd at ymgyrchoedd llwyddiannus i'r Cymry a heddwch gyda Harri II erbyn 1170.		
Band	AA1	AA2
5	5 marc - Lefel gynhwysfawr o wybodaeth berthnasol - Dealltwriaeth gynhwysfawr o'r mater yn y cwestiwn.	5 marc - Cymhwyso cynhwysfawr o wybodaeth a dealltwriaeth o'r diwydiant i ddadansoddi'r cwestiwn gosod - Mynd i'r afael yn gynhwysfawr â'r cysyniad hanesyddol perthnasol.

4	4 marc - Lefel dda o wybodaeth berthnasol - Dealltwriaeth dda o'r mater yn y cwestiwn.	4 marc - Cymhwyso gwybodaeth a dealltwriaeth yn dda er mwyn ateb y cwestiwn gosod - Mynd i'r afael yn dda â'r cysyniad hanesyddol perthnasol
3	3 marc - Lefel foddhaol o wybodaeth berthnasol - Dealltwriaeth foddhaol o'r mater yn y cwestiwn.	3 marc - Cymhwyso gwybodaeth a dealltwriaeth yn foddhaol er mwyn ateb y cwestiwn gosod - Mynd i'r afael â'r cysyniad hanesyddol perthnasol yn foddhaol.
2	2 marc - Gwybodaeth berthnasol gyfyngedig - Dealltwriaeth gyfyngedig o'r mater yn y cwestiwn.	2 marc - Cymhwyso gwybodaeth a dealltwriaeth mewn modd cyfyngedig er mwyn ateb y cwestiwn gosod - Ymdrech gyfyngedig i ymdrin â'r cysyniad hanesyddol perthnasol.
1	1 marc - Ychydig iawn o wybodaeth berthnasol - Ychydig iawn o ddealltwriaeth o'r mater yn y cwestiwn.	1 marc Ychydig iawn o gymhwyso gwybodaeth a dealltwriaeth er mwyn ateb y cwestiwn gosod.
0 marc Nid yw'r ateb yn haeddu marc neu ni wnaed ymgais i ateb.		

Dyddiadau Pwysig

Addysgu CBAC TGAU Hanes am y tro cyntaf	Medi 2026
Rhyddhau Uned 2 am y tro cyntaf	Ionawr 2027 (Eitemau asesu wedi'u rhyddhau ymlaen llaw ym mis Mehefin 2026)
Asesu Uned 1 am y tro cyntaf	Haf 2027
Asesu Uned 3 am y tro cyntaf	Haf 2027
Cyflwyno gwaith Uned 2 am y tro cyntaf	Ionawr-Mawrth 2027
Rhyddhau Uned 4 am y tro cyntaf	Medi 2027
Cyflwyno gwaith Uned 4 am y tro cyntaf	Haf 2028
Ardystio am y tro cyntaf	Haf 2028